

ויגש ב

איז ניט פארשטאנדיק:

(א) דאס וואָס רש"י דאַרף בריינגען פון רז"ל ווער פון די שבטים זיינען געווען די חלשים און ווער די גבורים, איז מובן, וואָרעם פון פשש"מ דאָ קען מען דאָס ניט וויסן — וואָס איז אָבער בפשוטו של מקרא דאָ נוגע דער ווייטערדיקער ביאור, די אריכות ופרטים אָ דאָס איז פאַרבונדן מיט „לא כפל שמותם כשברכם“ אָדער „כפל וכו'“? ובפרט אָ רש"י צייכענט אָן, סיי ווי סיי, דריי ספרים אַלס מקור איז — הרוצה יבוא ויראה.

(ב) פון דעם וואָס רש"י בריינגט צוויי דיעות (הפכיות) פון רז"ל איז מוכח, אָ איז פשש"מ דא איז ניטאָ קיין הכרעה צווישן די דיעות (ס"א) נאָר וואָס אין ערשטן פירוש איז דאָ אַ געוויסער יתרון לגבי דעם צווייטן און דעריבער בריינגט ער אים פריער) — איז דאָ אויף דעם אַ צווייטענדיקע תמי':

(א) אין וזאת הברכה⁹ זאָגט רש"י מפורש אָ „חמשה שבטים שבירך באחרונה וזולוין גד דן נפתלי ואשר כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם לפי שהיו חלשים שבכל השבטים הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים, ד.ה. אָ איז אין פשוטו¹⁰ (וויבאלד ער זאָגט עס בסתם, אָ דער באַוואָרעניש דורך זאָגן „רבותינו דרשו“ וכיו"ב) איז ער דאָרט מכריע (און ווי די צווייטע דיעה)?

(ב) אין פ' מטות¹¹ ודברים¹² זאָגט רש"י ובפשטות — אָ שבט גד איז

א. אויפן פסוק¹, „ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם לפני פרעה“, איז רש"י מפרש: „מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו“, און ברענגט צוויי דיעות ווער זיינען עס געווען די חלשים בשבטים: „ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם אבל שמות הגבורים כפל (און ער רעכנט זיי אויס בפרטיות)² זהו לשון ב"ר³ שהיא אגדת א"י, אבל בגמרא⁴ בבבלי⁵ שלנו מצינו שאותן שכפל משה שמותם הם החלשים⁶ ואותן הביא לפני פרעה⁷ וכו' (און פירט אויס) ובברייתא דספרי שנינו בה בזאת⁸ הברכה⁹ כמו בגמרא¹⁰ שלנו“.

(1) פרשתנו מז, ב.

(2) ברש"י לפנינו מפרש הכפל יהודה גד נפתלי דן, ומסיים „וכן לזבולון וכן לאשר“, ובדפוס ראשון ובדפוס שני ובכריכ כתי' רש"י מפרש כולם (אף) שגם שם ישנם שינויים). ולהעיר שסדר שמות השבטים שכפל בפרש"י (וכן בב"ר שמציין) אינם כפי סדר תולדותם ולא כפי סדרן בברכת משה (וכבר העיר ע"ז הרש"ש לב"ר שם), וראה לקמן הערה 31.

(3) פרשתנו פצה, ד. בב"ר לפנינו הוא באריכות יותר, ולהעיר שבדפוס ראשון ושני וכמה כתי' רש"י א"י בב"ר (וכירוב) ולא „זהו לשון ב"ר“.

(4) בדפוס ראשון ושני, וכמה כתי': בתלמוד.

(5) ב"ק צב, א.

(6) בגמרא לא נאמר מפורש שהם היו החלשים אבל כ"ה פ"י הפשוט שם, כמובן מהקושי „יהודה נמי איכפולי איכפלי, ראה פרש"י ותוס' שם. וראה לקמן הערה 22.

(7) וכיכ בתרגום יוב"ע כאן.

(7) להעיר שבכ"מ ובחומשים שלפנינו נקראה הפרשה „ברכה“.

(8) בברכת זבולון (לג, יח): למה נאמר לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם גר ולא נתפרשו שמותם וזה אחד מהם. ועד"ז בגד (שם), כ דן (שם, כב) נפתלי (כג) אשר (כד).

(9) לג, יח.

(10) לב, יז.

(11) ס"פ דברים.

צוויי סיבות: א) ברובא דרובא — לויטן געבראכטן פירוש איז פאראן א שווער־קייט אין (צווייטן) פסוק באווארנט עס רש"י בפירוש, משא"כ לויטן צווייטן (ניט געבראכטן) פירוש איז דער פסוק מובן בפשטות און עס פאדערט זיך ניט קיין באווארעניש. ב) סיבה הפכית — ווייל במקום זה איז פון פשש"מ משמע לויט ווי דער (געבראכטער) פירוש (אבער עס איז ניט מוכרח, ווייל מ'קען דא איינלערנען אויך לויטן אנדערן פירוש).

ועד"ז (סיבה הב') בנדוד': בפרשתנו איז טאקע ניט מוכרח ווער עס זיינען געווען די חלשים און ווער די גבורים, אבער אין פ' מטות און דברים איז משמע אז בני גד¹⁴ זיינען געווען גבורים (וואָרעם אויב ניט וואלטן זיי ניט מציע געווען „ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל" און משה רבינו וואלט ניט אנגענומען זייער הצעה און נאך דערצו אַנזאָגן זיי בלשון ציווי „חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל").

[און במילא קען מען ניט זאגן אז דאָס וואָס רש"י איז מפרש בפ' מטות ודברים אז בני גד זיינען געווען גבורים איז עס צוליב דעם וואָס שפּעטער „כפל משה שמותם" אין זיין ברכה¹⁵ — ובפרט אז די רא"י פון רש"י אז „גבורים היו" איז ניט נאָר פון פסוק „והחלוץ עובר לפני־

געווען צווישן די וואָס „גבורים היו" — פאָרקערט ווי ער זאָגט אין וזאת הברכה אז (עפ"י פשש"מ) גד איז געווען פון די חלשים¹² ?

מ'קען אויף דעם ניט ענטפערן, אז אין יעדן פאל באַזונדער איז רש"י מפרש לויט ווי עס איז מוכרח אין פשש"מ על אחת [און אין פ' מטות ודברים איז על פי פשש"מ מוכרח אז שבת גד איז געווען פון די גבורים, און אין וזאת הברכה מוז מען זאָגן אז שבת גד איז געווען צווישן די פינף שבטים חלשים, און אין פשש"מ דפרשתנו איז ניטאָ קיין הוכחה המכריעה], וואָרעם ווי גערעט כמה פעמים (און ס'איז א דבר המובן מאליו, אז עס) קען ניט זיין אז דער פירוש ע"פ פשש"מ אין איין אָרט זאל זיין בסתירה צום פ' ע"פ פשש"מ אין א צווייטן אָרט¹³.

ב. דער ביאור בנוגע דעם שינוי הנ"ל פון פּרש"י דאָ און זיין פ' אין פ' מטות ודברים:

דאָס וואָס מען געפינט אז אין איין אָרט בריינגט רש"י צוויי פירושים און אין א צווייטן פסוק איז ער מפרש נאָר לויט איין פירוש, קען עס זיין צוליב

(12) ובפ' ברכה גופא פרש"י (לג, כ) בגד. שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים, ושם כא לפי שהיו גבורים. ושם (לג, כב) בידן, לפיכך מושלו כאריות.

(13) ראה ספר מעשי ה' (לר' אליעזר (הרופא) אשכנזי) — מעשי בראשית פ"א — שהשיג על הראים: ובאמת לא יקבל דעת המשכיל שרש"י ז"ל שכל מגמתו הוא לפרש את התורה ולהראות את יפי היות כל דברי נכונים למבין וישרים למוצאי דעת שיפרש את התורה במקום אחד כפי אגדה אחת ובמקום אחר יפרש כפי אגדה סותרת הראשונה, שבאופן זה י"ה גם הכתובים חלוקים, ובמקום שרש"י ז"ל אומר להועילנו בישוב הכתובים אדרבה יחליט היותם חלוקים זה על זה וזה רחוק מן השכל ואין דעת המשכיל סובלתו.

(14) בנוגע לראובן אין הוכחה כי, כי העיקר בפרשת מטות ודברים (בנוגע המלחמה ולעבור חלוצים) הם בני גד, ראה מטות לג, ו. כה. כט. לא. לג. שמקדים בני גד לבני ראובן. ובפרש"י מטות (ודברים) „גבורים היו שכן נאמר בגד וטרף זרוע אף קדקד" (ובפרש"י יהושע ו, ט). „בני ראובן ובני גד היו עוברים לפנינו לפי שהיו בני גד גבורים ומכים בזרוע כו", ובני ראובן היו טפלים להם. ראה לקו"ש ח"ט ע' 12 ובהנסמך שם.

(15) כתיוב השני במשכיל לדוד ברכה שם.

יוצאי חלציו, אנשי שבט גד 250 יאר שפעטער — דור שנכנסו לארץ, זיינען געווען גבורים²⁰, ובפרט אז די שבטים האבן זיך מתחתן געווען איינער מיט די אנדערע האט דאך געקאנט זיין, אז בני גד האבן זיך מתחתן געווען מיט די בנות השבטים הגבורים, און זייערע קינדער האבן גע'עירשנט' די גבורה פון משפחת האם²¹.

עס בלייבט אבער ניט מובן: וואס איז די משמעות אין וואת הברכה אז די וואס „כפל שמותם“ זיינען געווען חלשים — ווי דער צווייטער פירוש אין רש"י בפרשתנו? און אויב דאס איז משמע בפשט"מ (בוואת הברכה), פארוואס בריינגט עס רש"י ניט בפרשתנו אלס פירוש הראשון ועיקרי?

ג. אויך דארף מען פארשטיין פאר- וואס רש"י בפרשתנו איז: (1) מאריך אין זיין פירוש, (2) בלשון בלתי רגיל כלל בפרש"י:

(א) ער איז מוסיף „(זהו לשון ב"ר) שהיא אגדת א"י“?

(ב) דער לשון „בגמרא בבלי (שלנו)²²“?

(20) עד"ז פ' במשכיל לדוד שם בחירון הא'. והסתירה דפרש"י וואת הברכה (לג, יח. לג, כ"א) גד... שהיו חלשים כו'. כלביא... סמוך לספר... צריכים להיות גבורים, הם היו הולכים לפני החלוצים... לפי שהיו גבורים כו' — ראה מפרשי רש"י שם. ואכ"מ.

(21) ראה פרשי פירשתנו (מו, טו): הזכרים חלה בלאה... ללמדך אשה מורעת חתלה כו'.

(22) הוספת תיבת „שלנו“ י"ל שכוונתו לשלול גירסא אחרת (הובא בדקים ב"ק שם) שנכנסו יהודה נמי איכפולי איכפל" מקשה, הנך שיתא הו"ו ומתרץ, יהודה למילתא איכפל, שמה משמע שלקח הגבורים ולכן מקשה שישנו ששה ולא חמשה ומי מהם לא לקח כו'. ולהעיר מהגירסא בפרש"י (שהובא בע"י ב"ק שם), שלא יעלו בהם עין הרע" (והיבת „שלנו“ — קאי על „גמרא שלפניו וכדמסיים „גמרא שלנו“). וראה ילקוט עה"פ: „ואת דאמרי איפכא לפי

הם“¹⁶. וואס שטייט אין יהושע, אינעם זמן וואס איז נאך ברכת משה, נאך פון די פסוקים אין פ' מטות און דברים גופא — פאר ברכת משה].

און עס איז ניט קיין סתירה צום צווייטן פירוש אין רש"י בפרשתנו (אז גד איז געווען פון די „חלשים“)¹⁷, ווארום לויט דעם פירוש קען מען זאגן¹⁸ בפשטות¹⁹ אז גד בן יעקב איז טאקע געווען פון די חלשים, אבער

(16) ראה לקו"ש ח"ט ע' 5 הערה 25 ובשוה"ג.
(17) או לפי הראשון שראובן ה' מהחלשים, אבל בזה אין קושיא כ"כ כדלעיל הערה 14.
(18) או י"ל שלפ"י ה"ב כאן שגד מן החלשים, זה שאמרו ב' מטות „ואנחנו נחלץ חשים לפני בני גר“ כי היו בטוחים בברכתו של יעקב (ויחי מט, יט ובפרש"י): „והוא יגוד עקב — כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש, ולכן לא הוצרך רש"י לפרש הכתוב „ואנחנו נחלץ חשים גר“ לדיעה זו שהיו חלשים — כי מובן הוא ממה שפ' כבר ב' ויחי. וראה עד"ז פנ"י ב' מטות שם.

ומתאים גם בפשט"מ שם, כי פשטות המשך הכתובים שם הוא, שדבריהם „ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל גר“ הוא מענה לטענת משה אליהם (ע"ז שבקשו לישאר בעבר הירדן). למה תניאן את לב בני ישראל מעבור גר' כה עשו אבותיכם' (לב, ז ואילך). ובכדי לבטל בתכלית חשש הגיל הוצרכו לומר כן. וראה לקו"ש ח"ט (ע' 6 ואילך) שגם לפרש"י שם „מתוך שגבורים היו כן הוא פירוש הפשוט בהפרשה.

ואין לומר שדברי יעקב היו רק כדברי נבואה — מה שיהי בפועל מאיזה סיבה שתהי כ"י: (א) בכל אופן הרי הוא מברכתו (ובמילא נתינת כח) של יעקב. (ב) אדרבה — אם היו נבואה מובן יותר שא"צ לגבורה לאמור „נחלץ חשים גר“ שהרי ידעו שלא יפקד מהם איש.

אבל מ"מ הפי' דגבורים פשוט יותר בפשט"מ ב' מטות ובפרט ב' דברים, שהרי לפי הגיל מבואר רק זה שלא פחדו והבטיחו. ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל, אבל אין זה מספיק באם ה' חלשים — שמשה וכל בני יקבלו דבריהם ויצווה אותם „והלוצים תעברו גר“ ויסמכו על הגם. ראה לקו"ש שם.

(19) ובפרט אשר בפרשתנו — מדגיש אנשים.

לערנענדיק די פרשה פון שכם²⁴ לייגט זיך בפשטות אז שמעון און לוי זיינען געווען גבורים — זיי ביידע אליין האבן אויסגעהרגעט אלע מענער פון דער שטאט וכו' — ווערט דעריבער שווער דער ערשטער פירוש אז „אותם שלא כפל .. שמותם“ זיינען די חלשים, וואס זיי זיינען כולל אויך שמעון ולוי.

דעריבער בריינגט רש"י דעם פירוש, „שאותם שכפל משה שמותם“ זיינען זיי די חלשים, ובמילא קומט אויס אז שמעון ולוי זיינען צווישן די גבורים. דערביי מוז רש"י אבער (באווארענען און) מוסיף זיין „ויהודא שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר“, ווארום — דאס איז ברור פון די מאורעות פון בני יעקב (וואס מהאט געלערנט פריער) אז יהודא איז געווען צווישן די גבורים; און נאך מער: דער גבור שבשבטים — דער מלך שבשבטים²⁵; ער האט זיך איינגע-שטעלט פאר בנימין'ען, ער האט זיך קעגנגעשטעלט יוסף'ן דעם משנה למלך פון מצרים וכו'.²⁶

עס איז אבער אויך שווער לויטן צווייטן פירוש, אז בנימין איז געווען צווישן די גבורים, בעת אז בפשטות איז משמע אז ער איז געווען צווישן די חלשים; ער איז געווען דער אינגסטער, ווערט אנגערופן²⁷ ילד זקונים קטן, יעקב אבינו האט ביי אים במיוחד מורא געהאט „פן יקראנו אסון“²⁸ און אזוי איז

(ג) „ובברייתא דספרי שנינו בזאת הברכה כמו בגמרא שלנו“ — (א) למאי נפק"מ אז אזוי שטייט אויך אין ברייתא דספרי, (ב) וואס איז דער דיוק „בברייתא (דספרי)“. (ג) למאי נפק"מ צי די ברייתא און דער ספרי איז אין „וזאת הברכה“ אדער איז אן אנדער פרשה?

ד. דער ביאור בכל זה:

בשעת מען לערנט דעם פסוק „ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים“, און מען איז ניט מפרש ווער זיי זיינען, איז מסתבר צו זאגן אז ערגעץ וואו בתורה ווערן די פינף שבטים אויסגעטיילט פון די אנדערע.

דעריבער בריינגט רש"י די אריכות פון חז"ל אז דאס איז פארשטאנדיג פון ברכת משה, וואס ביי א חלק פון די שבטים כפל שמותם, און ביי א חלק לא כפל שמותם. דאס איז דער (אייני-ציקער) ארט וואו מ'געפינט אז תורה טיילט אויס פינף שבטים באזונדער (לויט די צוויי אופנים פון די צוויי פירושים).

לאידך גיסא, הגם אז דא טייטשט די תורה ניט אויס ווער עס זיינען געווען די חמשה חלשים, פון דעם אבער וואס מען האט געלערנט ביז אהער קען מען יע וויסן (בפשש"מ) וועגן די גבורה (און חלישות)²⁹ פון אייניקע שבטים:

שנאמר ומקצה אחיו לקח ולא נתפרשו שמותם אותם שנכפלו שמות לקח, דיש לפרש ד.אית דאמרי איפכא הוא (רב). איפכא מזה שהביא לפניו את מי לקח. וראה רד"ק כאן ע"פ הפחותים או הגדולים מהם כי מחלוקת בדברי חז"ל. צורר המור וטור הארוך כאן.

(23) ואף שהשבטים כולם גבורים (פרש"י מקצ' מב. ה. וראה פרש"י שם מד, יג) — הרי כאן נוגע איך שנראים בעיני פרעה במשך הרגעים כשהציגם לפניו, וכפרש"י כאן „מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים כו'.

(24) וישלח לה, כה ואילך. וראה ל' רש"י מקצ' מב, יד. כד.

(25) כמובן מיישב לו, כו. וראה פרש"י שם לה, א. ולהעיר מרחיץ מט, ח"ט שיהודה נמשל לארי — מלך שבחיות.

(26) ריש פרשתנו. ובפרש"י שם: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך.

(27) פרשתנו מד, כ.

(28) מקצ' מב, ד (שם, לה). ואף שפרש"י, שהשטן

שמעון ולוי צווישן די חלשים קען מען פאָרענטפערן, אַז אין הכי נמי זיי זיינען געווען חלשים, און דאָס וואָס ויהרגו כל זכר ואת חמור ואת שכם גו' ³² איז דאָס ניט געווען מחמת זייער גבורה, נאָר עס האָט דאָ געוויקט דאָס וואָס זיי האָבן געפילט אויף זיך אַלס די עלטסטע — די אחריות פון נקמה נעמען פאַר, הכוונה יעשה את אחותנו ^{32א} — וויבאַלד אַז ראובן האָט עס ניט געטאָן ³³,

ובפרט אַז די אנשי שכם זיינען דע-מאָלט געווען, כואבים ³⁴. אויך האָט בא-

אויך משמע (קצת עכ"פ) פון יהודה'ס רייד צו יוסף'ן ²⁹.

פונדעסטוועגן איז דער ערשטער פירוש דער פירוש העיקרי — וואָרום לויטן צווייטן פירוש, איז הן אמת אַז דאָס וואָס יהודה איז אין כלל פון די וואָס, כפל משה שמות', איז עס צוליב אַ צווייטן טעם ניט, משום חלשות, ובמילא בלייבט אַ צאָל פון חמשה שבטים (און בפרט לויט דער הדגשה פון רש"י אין וזאת הברכה: חמשה שבטים שבירך באחרונה) וואָס, כפל .. שמות' מטעם, לחזקם ולהגבירם — זיינען אָבער פאַרט די חמשה שבטים ניט אויסגעטיילט אין אַן אופן ברור, היות אַז סוף-סוף איז אויך יהודה'ס נאָמען הוכפל געוואָרן: און דערפאַר איז דער ערשטער פירוש מער מסתבר, היות אַז די וואָס, לא כפל שמות' זיינען אויסגעטיילט במספר חמשה בדיק ³⁰.

און די אויבענדערמאָנטע שווע-ריקייט ³¹, וואָס לפי פ' הראשון זיינען

מקטרג בשעת הסכנה, הרי שלח יעקב את אחיו וחשש כן רק בבנימין. ולהעיר מתרגום יב"ע מקץ שם. הוא טליא, רמב"ן פרשתו (מד, כט).

(29) פרש"י פרשתו מד, לג: לנך דבר אני מעולה ממנו לגבורה למלחמה ולשמוש.

(30) אף שצ"ק כ"י: א) לא נזכר שם שמעון בברכת משה (וראה פרש"י שם לג, ז), ב) גם יוסף לא נכפל שמו שם.

(31) גם יל שפי' הא' קרוב יותר לפשט'ם כאן מזה שמצינו בפשט'ם בהכתובים ככלל (לא רק בהכתובים שצ"ע) מי היו הגבורים. ולכן מתחיל מיהודה, ולאח"י גד (שמוכח ב' טעות דברים וברכה לג, כ"א) כנ"ל, וממשיך בנפתלי — ראה יחי' מט, כא ובפרש"י. דן (ברכה שם, כב ובפרש"י). ומסיים

וכן לזבולון וכן לאשר' שלא מצינו בהם כלל. ולהעיר מפרש"י ברכה (שם יט ד"ה ושפני) בזבולון, והוא עומד על הספר' (ראה פרש"י בגד ודן הנ"ל). ובפרש"י שם לפני: "זבולון עם חרף נפשו למות" (שופטים ה, יח) שבמלחמת סיסרא.

(32) וישלח לו, כה-כו.

(32י) וישלח שם, לא.

(33) מה שראובן לא עשה בזה אף שהוא הגדול — ועכ"ל מובן בפשטות, כיון שרש"י לא מתירך זה, גם לא ברמז, יל כמה טעמים:

א) אינו מתאים לבן יעקב (ואדברא החידוש הוא ששמעון ולוי עשו זה — כפרש"י בהמשך הסיפור — לד, כה).

ב) מדותיו רכות, היפך ענין הנקמה (כפרש"י לפני זה — כט, לב).

ג) ירש ביותר (ראה פרש"י וישב לו, כט: עסוק בשקו ותעניתו על (שרק) בלבד יצועי אביו). וראה ויצא לו, יד: וילך ראובן גו' (אף שהוא שבחן של שבטים — פרש"י שם — מפורש הוא בראובן).

ד) מסתבר דבהיות כל הבנים בבית — שימוש האב צ"ל ע"י הגדול (משא"כ כשמוכרחים להיות במק"א — כל אחד יש לו יומו (רש"י וישב לו, כט)). — ולהעיר מפרש"י ורא' יח, ד. דעת ר' יהושע (הובא במת"כ ב"ר פפ"ד, יט).

(34) וישלח לו, כה. ולהעיר מפרש"י שם, שמסרו עצמן עלי'.

(*) דמכיון שיש מעלה לעשות בעצמו ולא ע"י שליח — ואיך כל הבנים ישתדלו, ובמילא — קדימה לגדול. ולהעיר מפרש"י נח ט, כה. וי"ל.

(*) וזה שהקדים נפתלי לדן — אף שבדן נאמר גור אר"י ... מושלו באריות — כי נפתלי הוא הנותן וגורם שירת ברק כו' על הנצחול במלחמת סיסרא (הובא בפרש"י יחי' שם), משא"כ דן עמד לברוח (רש"י שופטים ה, יז).

איז א חלק (והמשך) פון דער ברכה;
אבער לויטן פירוש אז די גבורים זיינען
געווען די וואס „כפל .. שמותם“, איז
דער כפל השם ניט קיין חלק פון ברכת
משה — די נעמען פון די גבורים ווערן
ניט איבער-גע'חזרט דורך משה רבינו
לשם תוס' ברכה³⁸, נאר דערמאנענדיק
זייערע נעמען אין דער תורה³⁹ איז ער
זיי כופל ומדיגש מער צוליב זייער
פרסום — „שמו הולך לפניו“.

ועפ"ז איז מובן, אז לערנענדיק בפש-
טות די פסוקים אין וזאת הברכה, און
בפרט די פסוקים וואס ריידן ממש אין
ברכת משה, איז מער מסתבר אז יעדער
ווארט וואס שטייט ביי די ברכות פון די
שבטים איז א חלק פון ברכת משה;

און דעריבער לערנט דאָרט רש"י אז
דאָס זיינען געווען די חלשים און „כפל
שמותיהם לחזקם ולהגבירם“, ווייל לפי
איז אויך דער כפל השם אן ענין פון
ברכה⁴⁰.

ז. לויט דעם וועט מען אויך פאָר-
שטיין וואָס רש"י איז מוסיף בפרשתנו
„שהיא אגדת א"י“ — „אבל בגמרא
בבליית שלנו“, וואָרום דאָס גיט פאָר-
שטיין דעם תוכן פון יעדן פירוש און
דער טעם החילוק צווישן די פירושים.

דער אונטערשייד צווישן דעם לימוד
אין א"י (תלמוד ירושלמי) און דער
לימוד תלמוד בבלי: דער סדר הלימוד
אין א"י איז בתוכן וסגנון קצר, ניט מיט

זיי מוסיף געווען גבורה „אפם כי
עז“³⁴.

ו. אין וזאת הברכה אבער, איז פון
פשטות הכתובים משמע אז די וואס
„כפל .. שמותם“ זיינען עס די חלשים,
און ניט פאָרקערט — ובהקדים לבאר
טעמי החילוק צווישן די צוויי פירושים,
צי „כפל .. שמותם“ איז מצד זייער
חלישות, אָדער מצד זייער גבורה:

אויב מען זאָגט אז די חלשים זיינען די
וואָס „כפל .. שמותם“, איז דער טעם
הכפל צוליב תוס' ברכה — ווי רש"י
זאָגט דאָרט: „לחזקם ולהגבירם“ —
צוליב זייער חלישות האָבן זיי גע-
דאָרפט אָנקומען צו דעם.

ווען מען לערנט אז מיטן כפל השמות
ווערן געמיינט די גבורים, איז דער
פירוש אין דעם: זייענדיק גבורים האָט
עס זיי געגעבן א באַזונדער חשיבות³⁵
וואָס האָט זיך אויסגעצוריקט (אויך) אין
כפל השם — זייערע נעמען האָבן זיך
אָנגעהערט מער ווי די נעמען פון די
אנדערע שבטים (וע"ד, ואגדלה
שמך“³⁶).

ע"ד פרש"י: אברהם אברהם — לשון
חיבה הוא שכופל את שמו³⁷, וואָס רש"י
בריינגט ניט קיינע הסברות ע"ז, מצד
פשיטות הדבר.

דער חילוק צווישן זיי בשייכות צו
ברכת משה גופא: לויטן פירוש אז דער
כפל שמות החלשים איז צוליב א תוס'
ברכה, איז מובן אז דאָס וואָס משה
רבינו האָט כופל געווען זייערע שמות

(38) בכיר: כל מי שכלל שמו בברכתו של משה.

וראה גריא שבערה 35: והכתוב בא כר.

(39) וכן יש לדחוק בפרש"י כאן. אותם שלא כפל
משה שמותם כשברכם.

(40) וזה שפי' בגד (ברכה לג, כ"א) י"ל שגם זה
ברכה (וראה לעיל הערה 20). ואפילו אם היו גבורים
מצ"ע, הוסיף בהם משה ע"י ברכתו (וראה לעיל
הערה 18 בברכת יעקב).

(34) ראה ויחי מט, ו"ז — אלא שנאמר זה לקמן.

(35) בגריא כאן: והכתוב בא להגיד כי הם גבורים
ולכן כפל. וראה בדרי דוד להט"ז כאן „לפי שזהו
עדות להם כר“.

(36) לך בתחילתו.

(37) וירא כב, יא.

קען אויפטאן אויך דורך א ברכה ותפלה קצרה, וויבאלד אבער אז דורך כפל ואריכות הלשון קומט צו אין דעם א תוס' חיזוק והדגשה, דארף מען אַנ-נעמען אז אזוי האָט משה געטאָן.

ח. עפ"ז איז אויך מובן וואָס רש"י איז מוסיף, "ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו":

פון כל הנ"ל קומט אויס אז אין יעדן פון די צוויי פירושים איז דא א צוויי-ענדיקער יתרון לגבי דעם צווייטן פירוש: (א) מצד פשטות הכתובים דא, (ב) מצד דעם ענין פון כפל שמות:

די מעלה כפולה אינעם ערשטן פירוש: (א) וואָס לפי המובן פון פשט"מ דא איז בנימין געווען פון די חלשים און יהודה פון די גבורים: (ב) בשעת די תורה טיילט אויס „(ומקצה אחיו לקח) חמשה אנשים" און טייטשט נישט אויס ווער זיי זיינען, איז מסתבר אז דערמיט ווערן געמיינט די פינף שבטים חלשים, היות אז דערמיט וואָס „לא כפל משה שמות" איז דא א גענויער מספר פון די „חמשה" (אנשים, שבטים), כנ"ל.

דער יתרון כפול אין צווייטן פירוש: (א) ווי עס איז מובן אין פשט"מ זיינען שמעון ולוי געווען פון די גבורים און נישט פון די חלשים: (ב) ס'איז מער מסתבר, אז הכפלת השם אין א ברכה איז א ענין וואָס האָט א קשר צו דער עצם הברכה — בשביל לחזקם כו', ווי צו זאָגן אז דערמיט איז תורה מרמז א צווייטן ענין אז זיי זיינען די גבורים⁴³ (וואָס איז נישט נוגע דוקא ביי געבן זיי א

קיינ אריכות השקו"ט אין תוכן הענין און נישט מיט קיינ אריכות הלשון (און ווי די גמרא⁴⁴ זאָגט „האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא").

משא"כ דער סדר הלימוד אין בבלי — אין „גמרא בבבלי", איז מיט אן אריכות סיי אין דער שקו"ט בתוכן הענינים און סיי אין דעם סגנון ולשון.

און דערמיט איז מובן וואָס ב"ר „שהיא אגדת א"י" נעמט אן די שיטה, אז בשעת עס איז דא א ברירה צו לערנען (כפל שמות החלשים) אז משה רבינו האָט מאריך געווען בלשונן דערמיט וואָס „כפל שמות" צוליב א ברכה (וואָרום א ברכה ותפלה קען מען זאָגן (און מען געפינט אויך) בקיצור לשון⁴⁵), אָדער לערנען (כפל שמות הגבורים) אז משה רבינו האָט מקצר געווען בלשונן — וואָרום די הכפלת השמות איז נישט קיין אריכות הלשון פון ברכתו של משה, נאר א באַזונדער ענין וואָס איז מודגש אין תורה אז מצד זייער גבורה איז שמם הולך לפנייהם — דארף מען אָננעמען אז משה רבינו האָט געזאָגט די ברכה בלשון קצרה און די חלשים זיינען אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם, אבל שמות הגבורים כפל.

„אבל בגמרא בבבלי שלנו" — לויט דעם דרך הלימוד פון בבלי, אז צוליב תוספת הסברה אין תוכן הענין דארף זיין דער סדר פון אריכות בסגנון ובלשון, דארף מען אָננעמען אז „כפל משה שמותם" איז געווען לשם תוס' ברכה צו די שבטים חלשים, אז משה רבינו האָט מאריך געווען בלשון ברכתם בכדי לחזקם ולהגבירם: און הגם אז מען

43) ועפ"ז יומתק מה שהוסיף רש"י גם „ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדאיתא בבבלי", כי גם הכפלת שם יהודה הוא ברכה ותפלה שמשם „ביקש רחמים" עבורו כנגמרא שם (הובא בפרשי ברכה לג, ז).

44) ב"ק ה, ב. וראה ספרי כללי הירושלמי.

45) וראה בהעלותך יב, יג. ובפרשי שם.

ברכה, ואדרבה, דאָס איז מער מתאים אין אַן אָרט וואו ס'רעדט זיך וועגן זיי-ערע אייגענע מעלות).

און אַט דעם צווייטן יתרון איז רש"י מדגיש מיט דעם וואָס ער בריינגט דעם ספרי, און אַז אין ספרי „שנינו בה בזאת הברכה כמו בגמרא שלנו“ — היות אַז דאָס שטייט אין „וזאת הברכה“ איז מסתבר אַז אויך דער כפל השמות איז אַן ענין פון ברכה.

און כשם ווי אין די ערשטע צוויי פירושים איז רש"י מטעים דעם חילוק צווישן זייערע שיטות דורך מוסיף זיין „שהיא אגדת א"י“ — „בגמרא בבליה שלנו“, וואָס דערמיט איז ער מרמז דעם דרך לימודם — אַזוי אויך דאָ איז רש"י מוסיף „בברייתא דספרי“:

אַלע ענינים וואָס שטייען אין די ברייתא נעמען זיך פון די משנות, אָבער מיט דעם חילוק, אַז אין דער משנה איז דאָס בקיצור וברמז, „דבר קצר וכולל

ענינים רבים“, און אין דער ברייתא איז דאָס מפורש באריכות ובפרטיות.

און דערמיט איז רש"י מרמז, אַז דער דרך הסיודר אין ברייתא (באריכות) איז מסביר ומטעים וואָס די „ברייתא דספרי“ לערנט ווי די „גמרא בבליה“, שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים, וכנ"ל אַז משה רבינו האָט מאריך וכופל געווען שמות החלשים בכדי „לחזקם ולהגבירם“.

אעפ"כ איז דאָס בפרשתנו אַ צוויי-טער פירוש: וואָרום אַט דער יתרון פון צווייטן פירוש איז בעיקר שייך דאָרט וואו ס'רעדט זיך וועגן ברכה — אין וזאת הברכה — משא"כ לפפשמ בפרשתנו האָט מער אָרט דער יתרון אין דעם ערשטן פירוש כנ"ל.

(משיחת ש"פ מטו"מ תשכ"ט)

(44) רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק).

ויגש ג

ווייס ניט דעם טייטש (און דערפאר איז עס רש"י מפרש אין אונזער פרשה) — האָט עס רש"י געדאַרפט מפרש זיין באַם ערשטן מאָל, באַ „אתנהלה לאטי" ?

(ב) פאַרוואָס ברענגט רש"י צוויי ראיות לפירושו און ס'איז ניט גענוג איינע פון די צוויי ?

(ג) פאַרוואָס ברענגט רש"י די (ערשטע) רא"י פון פסוק (אין ישעי') „אין מנהל לה" — און ניט פון אַ פריערדיקן פסוק (אין ישעי') „ועל מבועי מים ינהלם" ? ובפרט אַז (א) דאָרט איז דער לשון בדומה ממש צום לשון „וינהלם" אין אונזער פסוק, (ב) דאָרט איז דער וואָרט בתוכן חיובי („וינהלם") אַזוי ווי בנדון דידן, משא"כ דער פסוק „אין מנהל לה" איז ענינו שלילה.

(ד) וויבאַלד אַז מיט „וינהגם" מיינט רש"י אַפטייטשן דעם וואָרט „וינהלם", האָט רש"י געדאַרפט זאָגן (ניט „כמו

א. בסוף פרשתנו — וואו די תורה דערציילט ווי יוסף האָט געשפּייזט די איינוואוינער פון ארץ מצרים (און ארץ כנען), און אַז בשעת זיי האָבן מער קיין כסף ניט געהאַט מיט וואָס צו קויפן שפּייז האָט זיי יוסף געגעבן „לחם" פאַר זייער מקנה — שטייט אין פסוק¹ „ויתן להם יוסף לחם בסוסים גר וינהלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההוא".

שטעלט זיך רש"י אויפן וואָרט „וינהלם" און איז מפרש: כמו וינהגם ודומה לו אין מנהל לה² על מי מנוחות ינהלני³.

לערנענדיק בפשטות, קומט רש"י דאָ אַפטייטשן דעם וואָרט „וינהלם" — ווי באַלד דאָס איז אַ לשון וואָס איז ניט אַזוי רגיל אין חומש; און דעריבער ברענגט אויך רש"י ראיות צו זיין פירוש, אַז מען געפינט נאָך ערטער וואו דער לשון „נהל" מיינט נהג.

עס איז אָבער ניט פאַרשטאַנדיק:

(א) מען געפינט דעם לשון אויך פריער אין חומש⁴ — „אתנהלה לאטי" — און דאָרט איז רש"י ניט מפרש וואָס דער וואָרט מיינט. איז ממנ"פ: אויב דער בן חמש ווייס דעם טייטש פון וואָרט (און דעריבער דאָרף עס רש"י ניט אַפֿ-טייטשן דאָרט וואו דער לשון שטייט (צום ערשטן מאָל)) — פאַרוואָס איז נויטיק ער זאָל דאָס מפרש זיין אין אונזער פרשה⁵? און אויב דער בן חמש

מלת הנהלים (ישעי' ז, יט) והיינו מין עץ שפל ונבזה דלא יתכן כאן לכן הוצרך לפרש דזה הוא לשון הנהגה וינהלם" — כי מכיוון „דלא יתכן כאן", אין צריך לשלול ולפרש שפירושו כפשוטו (נוסף ע"ז שלרש"י ישעי' שם, הפירוש דהנהלים הוא „בתי חושבא" כבחרגום שם).

לכאורה י"ל שרש"י בא לשלול פ"י התרגום „וחנינו בלחמא". אבל לפי"ז צ"ע שינוי הלשון דהשלילה כאן ובפירושו בפ' בשלה (טו, יג). נהלת ל' מנהל ואונקלוס תרגם לשון נושא וסבל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית. וראה לקמן הערה 31. (6) מט, יוד. ועד"ז שם לפני"ז (מ, יא): ובחיקוי ישא

עלות ינהל.

(7) ואין כוונת רש"י „כמו וינהגם" — כאילו הי' כתוב בקרא „וינהגם" (ראה לדוגמא פרש"י לעיל מ, יג). ה"ל במקום „ג" — כי לפרש"י מצינו (ראה פרש"י קדושים יט, טז) שהאותיות מתחלפות רק כשהן ממוצא אחד.

(1) מז, יז.

(2) ישעי' נא, יח.

(3) תהלים כג, ב.

(4) וישלח לג, יד.

(5) ופשיטא שאין מקום לפרש בפשוטו דפרש"י כבדקדוקי רש"י (באר רחובות) כאן, „משום דמצינו